

STRESZCZENIE

Dominik Traczykowski

PEDAGOGICZNE ASPEKTY MYŚLI KAZIMIERZA TWARDOWSKIEGO

**Rozprawa doktorska przygotowana pod opieką naukową dr hab. Piotra
Kostyły prof. nadzw. UKW oraz dr Witolda Brzezińskiego.**

Przedmiotem badań są poglądy Kazimierza Twardowskiego dotyczące dydaktyki, światopoglądu, oraz praktyki nauczycielskiej. Zarówno celem badań jak i głównym problemem badawczym jest rekonstrukcja pedagogii tego myśliciela, rozumianej jako pewna całość przejawiająca się zarówno w warstwie pogładowej w postaci światopoglądu oraz poglądów pedagogicznych jak i w sferze praktycznej jako opis stosowanych przez niego metod pracy. Powyższe opracowanie za punkt wyjścia przyjmie dotychczasowe ustalenia badaczy, dokonując ich syntezy w organiczną, jednolitą i racjonalną całość oraz rozszerzając je o wnioski płynące z nieopublikowanych dotąd źródeł. Dostęp do nowych materiałów, dotychczas nieuwzględnionych w badaniach z tego zakresu, pozwala przewidywać możliwość rozszerzenia aktualnego stanu wiedzy na ten temat, a także postawienia nowych pytań. Ponadto opracowanie będzie miało na celu także uporządkowanie wiedzy w tym zakresie, czego efektem będzie odtworzenie koherentnego systemu poglądów pedagogicznych tego myśliciela wraz z ich analizą.

Stąd też w aspekcie metodologicznym pracy można wyróżnić następujące warstwy:

Warstwę syntezy i porządkującą, stanowiącą zarówno szkielet dysertacji, jak i punkt wyjścia dla dalszych etapów badania. Istotą tej warstwy stanowi synteza dotychczasowych analiz wraz z określeniem zgodności pomiędzy

ustalonymi faktami, dzięki czemu nabiera ona charakteru porządkującego fragmentaryczny stan wiedzy w interesującej problematyce.

Warstwa rekonstrukcyjna jako właściwa część pracy polega na pozytywnej rekonstrukcji całości poglądów pedagogicznych filozofa oraz pozwala na analizę ich spójności oraz uzupełnienie jego myśli o poglądy, których bezpośrednio nie wyraził, a które są konsekwencją przyjętych przez niego założeń.

Warstwa eksplikacyjna odnosi się do próby wskazania źródeł i przyczyn dla których Twardowski żywił takie, a nie inne przekonania. Warstwa ta za podstawę wyjaśniającą przyjmuje zarówno dotychczasowe ustalenia biograficzne i psychologiczne dotyczące bezpośrednio osoby Kazimierza Twardowskiego, jak również jego poglądy filozoficzne oraz uwarunkowania historyczne, które mogły mieć wpływ, na jego sposób myślenia i postępowania.

Warstwa refleksyjno-praktyczna znajduje swoje odbicie przede wszystkim w podsumowującym rozdziale końcowym. Obejmuje ona krytyczną refleksję nad pedagogią Kazimierza Twardowskiego oraz przy uwzględnieniu skuteczności jego metod dydaktycznych próbę „wyłuskania” tego, co po uaktualnieniu może stanowić wartość dodaną bądź inspirację dla współczesnej pedagogiki.

Podstawą rekonstrukcji są opublikowane i nieopublikowane materiały źródłowe, na które składają się: *Zasadnicze pojęcia dydaktyki i logiki do użytku w seminariach nauczycielskich i w nauce prywatnej z 1901 roku*, *Mowy i rozprawy z okresu jego działalności w Towarzystwie Nauczycieli Szkół Wyższych*, *Rozprawy i artykuły filozoficzne*, *Wybór pism psychologicznych i pedagogicznych*, *Myśl, mowa i czyn*, *Dzienniki młodzieńcze (1881-1887) uzupełnione Dziennikiem Marii Gąsowskiej (1881)*, *wierszami wiedeńskimi (1882) oraz korespondencją z rodzicami (1882-1893)*, *Józefem Krypiakiewiczem (1885-1886) i Wojciechem Dzieduszyckim (1885-1891)*, *Dzienniki I (1915-1927) oraz Dzienniki II (1928-1936)*, *Wykłady z dydaktyki*, *Tematy stawiane Kandydatom nauczycielskim (zad.[ania] domowe z filozofii)*, *Zadania dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich*, *Materiały dotyczące wymagań i lektur obowiązujących przy egzaminie*

z pedagogiki i dydaktyki na nauczycieli szkół średnich, Materiały i notatki dotyczące egzaminów w roku akademickim 1933/34 i 1934/35, Odpowiedzi pisemne studentów K.T. na dwa zestawy pytań zadawanych przy przyjęciu na proseminarium, Przemówienia na otwarciu kursu doształcającego [dla nauczycieli] z zakresu matematyki, fizyki i geografii na nauczycieli szkół średnich. Aula Gimnazyum Batorego, poniedziałek, 9.I.1922. 10. Rano, Myśli czyli religijne rozmyślania Twardowskiego z okazji Nowego Roku oraz Święta Trzech Króli i pierwszą, drugą i trzecią niedzielę po Trzech Królach.

Z uwagi na charakter prowadzonych badań, w szczególności pracę ze źródłami, za główną metodologię pracy przyjąłem metodologię nauk historycznych, ponieważ reprezentuje ona największy stopień poznawczej zgodności w zakresie typologii, kategoryzacji oraz charakterystyki posiadanych przeze mnie materiałów. W odniesieniu do prac badawczych bazujących na źródłach w pierwszej kolejności należy podkreślić, że podstawowym celem pracy ze źródłami jest wydobycie z nich maksymalnej ilości interesujących badacza informacji. Proces wydobywania informacji ze źródeł polega na zadawaniu źródłom pytań, w związku z czym z danego źródła można pozyskać tylko te informacje, o które badacz zapytał. W przypadku analizy źródeł pośrednich, takich jak relacje, pamiętniki czy wypowiedzi uczniów o Kazimierzu Twardowskim i jego sposobie nauczania, krytyka źródeł będzie polegać przede wszystkim na „odsiewaniu” z tekstu retoryki, interpretacji oraz opinii, pozwalając tym samym na pozyskanie informacji, które będą następnie skonfrontowane z informacjami ze źródeł bezpośrednich oraz z innych źródeł pośrednich. Z kolei krytyka wewnętrzna ego-dokumentów (pamiętników i listów), musi z konieczności uwzględniać odrębną specyfikę tego typu źródeł, polegającą na ich osobistym charakterze.

Podstawowym narzędziem wykorzystywanym zarówno w tworzeniu narracji historycznej, jak również w rekonstrukcji poglądów pedagogicznych Kazimierza Twardowskiego, jest klasyczna logika dwuwartościowa, definiowana

na sposób tradycyjny jako „nauka o poprawnym rozumowaniu”. Przyjęcie logiki jako głównego narzędzia do tworzenia narracji wynika zarówno z przyjęcia racjonalistycznego nurtu woluntaryzmu, jak również z wymogu koherencji, jaki stawia narracji historycznej metodologia historii. Z kolei w odniesieniu do rekonstrukcji poglądów pedagogicznych Kazimierza Twardowskiego, przyjęcie logiki jako głównego narzędzia, podyktowane jest ściśle racjonalistycznym charakterem jego filozofii, który widoczny jest zarówno w jego dziełach filozoficznych, jak również w tradycji całej filozoficznej Szkoły Lwowsko-Warszawskiej.

Oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego jest negatywna odpowiedź na pytanie czy sukces Twardowskiego da się powtórzyć. Moim zdaniem nie jest to możliwe gdyż jest był on wynikiem zarówno zapotrzebowania jak i odpowiedniej atmosfery społecznej niezbędnej dla tak spektakularnych sukcesów dydaktycznych. Pedagogia Twardowskiego sama była wynikiem i jednocześnie odpowiadała na zapotrzebowanie historyczno-społeczne narodu polskiego. Nie ulega przy tym wątpliwości, że niektóre poglądy pedagogiczne Twardowskiego mogą zostać zaimplementowane z korzyścią dla współczesnej praktyki pedagogicznej. Czego przykładem może być formalizm dydaktyczny, który XXI wieku może stanowić najlepszą odpowiedź na dynamicznie zmieniający się stan wiedzy i technologii.

Kształcenie umiejętności interpretowania wypowiedzi niejasnych, lakonicznych i entymematycznych, wyciągania z nich wniosków logicznych, ocena poprawności rozumowania, ocena wiarygodności wszelkich informacji, w tym informacji pretendujących do naukowości, może wpłynąć tylko pozytywnie na podniesienie kultury logicznej oraz konstruktywność debaty społecznej. Nie ulega wątpliwości, że formalizm dydaktyczny jest akurat tym elementem pedagogii Twardowskiego, który powinien i może zostać zaimplementowany w